

СУДСКА ПРАКСА

ПРАВНА ДЕЈСТВА ВЕРИДБЕ

Кад једно лице неће да изврши обећање дато другом лицу да ће са њим закључити брак, каква правна ситуација тада настаје? Каква су права друге стране? Може ли она захтевати извршење датог обећања? Одустајак од обећаног брака може проузроковати другој страни имовинску штету. Има ли она право да захтева накнаду те штете? Још чешће одустајак може да за њу значи моралну штету. Како стоји са правом накнаде те штете? Шта ће бити са поклонима које су стране измењале, а шта са оним поклонима које су им учинила трећа лица? Сва ова питања и још нека друга обично имају своје решење у законима о браку. Одговор на нека од њих налазио се у Српском грађанском законнику у §§ 61—68. У нашем Закону о браку од 3 априла 1946 она нису решена, пошто тај закон нема никаквих нарочитих правила за веридбу: ни како она настаје, ни која су њена правна дејства, ни које су последице раскида веридбе. Отуд извесна колебања код судова, и потреба да се ова питања претресу.

1. — Из чињенице да у нашем Закону о браку нема ниједног правила о веридби неки су закључивали да наше право не зна за веридбу, и да оно што се зове веридба нема никаквог правног дејства. Поред тога, чинило им се да веридба носи верско обележје и да баш због тога за њу нема места у нашем лаичком законодавству.

Међутим, из чињенице да не постоје законска правила о веридби не може се извести закључак да веридба не постоји и да она не производи извесне правне последице. Друго је питање које правне последице она има данас и у чему се те последице разликују од оних последица које је она производила раније. Али она несумњиво постоји данас. Јер шта је веридба? Веридба није ништа друго до узајамно обећање будућих супруга да ће доцније закључити брак. Постоји, дакле, веридба кад два лица обећају једно другом да ће се узети за мужа и жену. Реч веридба употребљава се и у једном другом значењу: тако се назива и сам однос који настаје из узајамног обећања брака. Са њом је исто као и са речју брак, која се такође употребљава у два значења: у првом она означава уговор између човека и жене о заснивању трајног заједничког живота, у другом она означава само стање створено тим уговором. У једном и у другом значењу веридба очигледно постоји код нас. Уосталом, и у самом Закону о браку на више места помињу се вереници. Тако се у чл. 26 каже да се надлежни државни орган за закључење брака одређује према пребивалишту вереника; чл. 29, ст.

1, прописује: „Пријаву своје намере да ступе у брак вереници не учинити матичару надлежног народног одбора“ (В. и чл. 29, ст. 2, 3 и 4; чл. 30, ст. 2; чл. 31, ст. 3; чл. 34, ст. 1; чл. 35, ст. 3). Помоћу наведеног текста могу се вереници дефинисати као лица која имају заједничку намеру да ступе у брак. А очигледно је да два лица не могу имати заједничку намеру да ступе у брак ако се о томе нису на неки начин споразумели, то ће рећи ако то нису једно другом обећали. Веридба није ништа друго него тај споразум, то узајамно обећање, а сами обећаоци су вереници, или будући брачни другови, како их Закон о браку назива на неким местима (чл. 32, ст. 2; чл. 33, ст. 1; чл. 35, ст. 1). Веридба, дакле, увек нужно претходи браку. То и наш закон имплицитно каже, кад наређује да су будући брачни другови дужни да матичару пријаве своју намеру да ступе у брак. И веридба и брак су уговори. Извршење првог је истовремено закључење другог.

Није нужно задржавати се на тобожњем верском карактеру веридбе. Свако зна да реч *vera* у нашем језику не значи само религију, него и задату реч. Вук у *Српском рјечнику* наводи код ове речи (под 2) да она значи *Treue und Glaube, fides* и наводи и ове примере: „задати коме вјеру; је ли тврда врјера? ухватити вјеру (с ким); убио га на вјери; преврнути вјером; Не трун’ јадан у тамници, Марко! Већ дај мени твоју вјеру тврду Да ћеш мене узет за љубовцу — Тврда вјера оставит’ те нећу“. А мало даље (под 5): „*vide* просидба: под вјером стајала дјевојка три године“. Верити, по Вуку, значи исто што испросити, а за веридбу стоји: „кад се вјери дјевојка, *vide* просидба“. Верити се не значи друго него *sponsalia facere, se fiancer, sich verloben*. Назив римског права за веридбу — *sponsalia* — дошао је од глагола *spondere* — свечано обећати, јер је веридба у прво време настајала свечаним обећањем у облику стипулације, дакле „давањем вере“ и ни тамо није имала верски карактер (Ulp. l. 2 Dig. 23, 1). Уосталом, овде се може потсетити да је по праву и католичке и православне цркве и закључење самог брака било независно од сваког обреда у цркви. Захтев обавезног венчања у цркви је релативно новијег порекла. По канонском праву за закључење брака била је задуго довољна проста сагласност будућих брачних другова. Канонско право захтева тек од Тридентинског сабора (1563) да брак буде закључен код цркве, у присуству свештеника и сведока. У неким државама брак је и данас неформалан и закључује се простом изјавом сагласности. — По Српском грађанском законнику веридба је била неформална и настајала је простом сагласношћу воља. Њу су, по народном обичају, пратили узајамни поклони: „а покрај овога (договора) или за овим бива обељежје, дарови и уздарје“ (§ 61). Та обељежја су била, између осталог, и доказ да је сагласност постигнута и да су обећања дата. Али је поред неформалне веридбе Српски грађански законик знао и за формалну веридбу која се обављала после узајамног обећања: „Затим следује прописани испит, који бива пред својим свештеником,

одређеним од духовне власти начином“ (§ 63; пор. Брачни правилник Српске православне цркве, § 61). Постојање у нашем ранијем праву овог предбрачног испита у поступку припреме за склапање брака у цркви могло је бити повод да се мисли да веридба има верски карактер и да се негира њено постојање данас. У сваком случају то су заблуде, и нема сумње да веридба (или заручење, или просидба) постоји и у нашем праву.

2. — Веридба је узајамно обећање да ће се доцније закључити брак, али то обећање не повлачи за собом грађанску обавезу за веренике да брак закључе. Сам брак је уговор, а за настајак уговора потребан је слободан пристајак уговорника. „Нема пуноважног брака, кад нема слободног пристајка женика и невесте“, — каже чл. 17 Закона о браку од 3 априла 1946. Сваком веренику остављена је слобода до последњег тренутка да одустане од намераваног брака. То значи да дато обећање да се ступи у брак не обвезује.

Тако је било и по Српском грађанском законнику. Ни формално, ни неформално узајамно обећање да ће се ступити у брак није обвезивало обећаоца да заиста ступи у брак. Сваки вереник могао је повући своју реч и одустати од намераваног брака. „Натерати се она страна, која одустаје, да мора у исти брак ступити, ако драговољно неће, не може“ (§ 66). Исто начело прокламовано је и у Аустриском грађанском законнику: „Брачна веридба или претходно обећање о ступању у брак, па било ма под каквим околностима или условима дато или добивено, не повлачи за собом никакве правне обавезе“ (§ 45). Немачки грађански законик каже исто: „На основу веридбе не може се тужбом тражити да се приступи закључењу брака“ (§ 1297, ст. 1). Најзад, исто начело налази се и у Швајцарском грађанском законнику: „Из веридбе не настаје право да се тужбом захтева да се приступи закључењу брака“ (чл. 91, ст. 1).

Али је веридба по Српском грађанском законнику имала друго једно дејство. Веридба је претстављала брачну забрану у неким случајевима. Неформална веридба значила је брачну забрану само за вереника који је био примио „обележје“ од свог вереника, неки дар, и то само дотле док примљени дар не врати (§ 62). Формална веридба претстављала је забрану све док црквена власт не би поништила брачни испит и тако разрешила веридбу (§ 64).

Дакле веридба са једним лицем не претставља брачну забрану за ступање у брак са другим лицем. Нема брачних забрана ван оних које закон прописује, а ова није прописана у закону. Затим, наше право не зна за формалну веридбу која би одговарала ранијем испиту пред свештеником. Најзад, обвеза да се врате примљени дарови, као уосталом ни једна друга имовинска обвеза не може у нашем праву бити сметња за вршење основних права личности, међу којима се налази и слобода ступања у брак. То значи да у нашем праву не постоје у овом погледу правна правила која су постојала у Српском грађанском законнику (§§ 62 и 64; пор. Брачни правилник, § 37, тач. 6 и § 62).

3. — Догађа се да се приликом веридбе предвиди уговорна казна за случај раскида. Дешавало се и да једна страна приликом веридбе да капару другој страни, не само као знак постигнутог споразума, него, сагласно главној функцији капаре, као средство обезбеђења извршења, то ће рећи као средство притиска на другу страну да изврши обећање ако жели да избегне враћање удвојене капаре.

Пре рата, Касациони суд у Београду судио је да је пуноважна одредба о капари при веридби и да је страна која је примила капару дужна вратити је удвојену, ако је она крива за раскид веридбе. По тој доктрини биле би пуноважне и одредбе о уговорној казни и сви други углавци којима би се осигуравало извршење обећања да ће се закључити брак.

Ова доктрина у супротности је са правилима да се само праве, грађанске обвезе могу обезбедити уговорном казном и капаром, и да кад не постоји главна обвеза, онда падају и споредне обвезе. Она је у супротности и са тежњом законодавца да се вереницима обезбеди потпуна слобода до последњег тренутка при одлучивању да ли ће ступити у брак. Хоће се да се закључење брака осигура од сваког притиска колико је то највише могуће. И то је довољан разлог да се одбије значај уговорној казни стипулисаној при закључењу веридбе и капари датој том приликом. У римском праву у време кад за веридбу није више било потребно свечано обећање, него је била довољна неформална сагласност (*Ulp. l. 4 Dig. 23, 1*), начелно сваки је вереник могао слободно раскинути веридбу. Чак и ако је било уговорено да ће она страна која не одржи обећање и неће да приступи закључењу брака, платити другој страни одређену уговорену казну, та се одредба сматрала противном dobrим обичајима и захтев њеног извршења могао је бити парализован помоћу *exsertio doli*. Паулус каже да се сматра за непоштено причврстити брак, будући као и већ постојећи, помоћу уговорне казне. (... *quia inhonestum visum est vinculo poenae matrimonia obstringi sive futura sive iam contracta. L. 134, pr. Dig. 41, 1*).

Приликом доношења Закона о браку од 3 априла 1946, у нацрту закона било је предвиђено: „Вереник који раскине веридбу није обвезан испунити оно на шта се унапред обвезао за случај да до закључења брака не дође.“ У претходној дискусији било је решено да се ова одредба брише, као и друге одредбе о веридби, зато што се сматрало да се то подразумева и ако се не каже. Сматрало се да такво решење захтевају аргументи које смо малочас видели, те да га није потребно изрично формулисати. И тако је и одлучено.

Међутим, ако погледамо грађанске законике других земаља, видећемо да је ово правило формулисано у многима од њих. Малочас наведени текст Аустриског грађанског законика каже о нашем питању: „Брачна веридба... не повлачи за собом никакве правне обавезе нити да се закључи брак, нити да се испуни оно, што је за случај одустанка уговорено“ (§ 45). Немачки грађански законик

је такође категоричан: „Ништаво је обећање уговорне казне за случај да се брак не закључи“ (§ 1297, ст. 2). Исто каже и Швајцарски грађански законик: „Не може се тужбом тражити извршење уговорне казне предвиђене за случај раскида веридбе“ (чл. 91, ст. 2). Српски грађански законик није имао сличан пропис, и тиме се може унеколико објаснити зашто је Касациони суд донео одлуку да се при раскиду веридбе мора вратити удвојена капара, уместо да огласи ништавом саму капару, што једино одговара правним начелима.

4. — Сваки вереник је слободан да одустане од намераваног закључења брака. Али се врло често догађа да су вереници приликом саме веридбе, или после веридбе, направили једно другом поклоне, који могу бити и велике вредности. Обичај је у неким крајевима да се приликом веридбе даје девојци прстен, који је некад велике вредности. По том давању прстена каже се прстеновати девојку место верити девојку. Догађа се да и трећа лица, обично сродници, учине једном или другом веренику мање или веће поклоне. Шта ће бити са тим поклонима после раскида веридбе? Хоћи ли их поклонопримац задржати или ће бити дужан да их врати поклонодавцу?

Поклони које вереници чине један другом чине се с обзиром на брак у који намеравају да ступе. Правни основ њихов налази се у пројектованом закључењу брака, те кад до очекиваног венчања не дође основ ових поклона отпада. За њих вреди оно што Јустинијан каже за *donatio ante nuptias*, да је она садржавала у себи пређутан услов да ће важити ако се брак закључи (3. Inst. 2, 7). Због тога један вереник може захтевати од другог у случају раскида веридбе да му врати поклоне које му је учинио као веренику. Ово право признају вереницима она законодавства у којима је ово питање поклона расправљено. Тако, Немачки грађански законик каже: „Ако се брак не закључи, сваки вереник може захтевати од другог да му врати оно што му је поклонио, или предао као знак веридбе, према правилима о враћању неоснованог обогаћења“ (§ 1301). На исти начин ово питање решено је у Швајцарском грађанском закоником: „Вереници могу у случају раскида веридбе захтевати враћање поклона које су један другоме начинили. — Ако поклоњене ствари више не постоје даје се накнада по прописима о неоснованом обогаћењу“ (чл. 94, ст. 3).

Раскид веридбе може наступити из разноврсних узрока. Говорећи уопште поклони се враћају увек, и на захтевање враћања има права и једна и друга страна. Али ће бити друкчије ако је један вереник знао још од почетка да постоји нека брачна сметња те да се обећани брак неће моћи закључити, или ако он својим неморалним животом изазове другог вереника да раскине веридбу, или ако је он раскине без основаних мотива. Такав вереник неће имати право да захтева да му се врате поклони, јер опште правило је да се не може тражити повраћај онога што је дато да би се постигло не-

што немогуће, ако је давалац знао за ту немогућност, или да би се постигло нешто могуће, али чије је остварење давалац непоштено спречио. Ово решење било би у складу са идејом која се налази у решењима која наш Закон о браку даје за питање враћања поклона у случају поништења брака и развода брака. Потсетимо се да у случају поништења брака брачни друг који је у време закључења брака знао за недостатак због кога се брак поништава, нема права да тражи да му његов бивши брачни друг врати поклоне које му је дао, док овај има право да то захтева од њега (чл. 54). Исто тако, у случају развода брака брачни друг који је крив за развод брака, дужан је вратити своје бившем брачном другу поклоне које је од њега примио, а нема право да од њега тражи враћање оних поклона које му је дао (чл. 66).

Ако је веридба престала смрћу једног вереника, онда надживели вереник није дужан вратити поклоне које је примио, каже чл. 94, ст. 3, Швајцарског грађанског законика, а Немачки грађански законик каже да се у случају смрти једног вереника претпоставља да поклони не треба да се врате (чл. 1301, *in fine*). Ово правило даје једно ново дејство веридби и паралелно је правилу да се у случају престанка брака смрћу једног супруга поклони не враћају. Ништа не смета да оно буде прихваћено у нашем праву.

Што се тиче поклона које су једном веренику учинила трећа лица, у том погледу ваља разликовати, јер побуде због којих је дошло до тих поклона нису исте. Ако је поклон једном веренику направио неки сродник другог вереника, напр. будући таст будућем зету, онда ће поклонодавац имати право да захтева враћање поклона, јер одлучујућа побуда која га је навела да направи поклон јесте очекивање да се намеравани брак закључи. Али неће бити тако ако је поклон једном веренику направио у вези са веридбом његов сопствени сродник, напр. отац својој ћерки. У овом случају намеравани брак је једна од побуда поклона, али не и главна и одлучујућа побуда. Јер, и кад она отпадне, за учињени посао, направљени поклон, има још довољно основа у дарежљивој диспозицији, ономе што се зове *animus donandi*, а што има родитељ према детету. Треба дакле испитати изближе у сваком случају мотиве који су покренули поклонодавца да поклон направи, па само ако је закључење намераваног брака са одређеним лицем био главни и одлучујући мотив поклона, онда је он постао основ поклона, а кад отпадне основ, онда и цео посао треба да падне.

У већ поменутом нацрту Закона о браку биле су предвиђене и одредбе о судбини поклона у случају раскида веридбе. Оне су у дискусији напуштене, пошто се сматрало да оне садрже решења до којих се може доћи и на основу постојећих општих начела. Те одредбе су гласиле:

„У случају раскида веридбе могу вереници тражити један од другог повраћај поклона учињених у знак веридбе или с обзиром на намеравано закључење брака.

„Право тражити враћање поклона припада и другим лицима која су вереницима учинила поклоне с обзиром на брак који се имао закључити.

„Страна која није крива за раскид веридбе дужна је вратити само онолико колико се у ње затече у тренутку раскида, изузев ако је отуђила, потрошила или уништила поклоњене ствари знајући да ће до раскида доћи.“

5. — Раскид веридбе може значити материјалну штету за вереника. Он може шкодити његовому угледу и значити за њега и моралну штету. Српски грађански законик признавао је оштећеној страни право на накнаду и материјалне и моралне штете које би претрпела раскидом веридбе. Према његовом чл. 65: „У случају одустанка невина страна добија трошкове поради брака учињене и накнаду за претрпљени уштрб натраг“. Ово правило треба да важи и данас. Право на накнаду које се њом признаје у случају раскида веридбе не заснива се на неизвршењу обвезе јер из веридбе не потичу грађанскоправне обвезе; овде се не ради о уговорној већ о вануговорној, деликтној одговорности. Наведено правило није ништа друго него конкретизација у случају раскида веридбе великог начела према коме ко другоме проузрокује штету својом кривицом дужан је да је накнади. А вереник који раскине веридбу биће крив, па према томе и одговоран, ако раскине веридбу без разлога, као и ако својим понашањем да другој страни оправдан повод да она раскине веридбу, напр. ако вереница затрудни од другога, или се вереник ода пијанству. У овом другом случају вереник који је раскинуо веридбу, имаће право да тражи накнаду од вереника који га је навео на раскид, док, разуме се, овај то право неће имати. . . . и крива страна не може од друге одуставше накнаду за причињену штету тражити“ (§ 68 Српског грађанског законика).

Деликтни карактер ове одговорности види се и из § 46 Аустријског грађанског законика, према коме су израђена правила Српског грађанског законика. Према томе тексту: „Оној страни само, која није дала никаква основана повода за одустанак, припада право на накнаду праве штете, за коју буде могла доказати да је произашла услед овог одустанка.“ Треба, дакле, доказати кривицу друге стране, да би се имало право на накнаду. И у француском праву, у чијем законодавству нема прописа о веридби, по једној давно устаљеној судској пракси, сам раскид веридбе не повлачи нужно одговорност, јер веридба није грађански уговор, и кад би било друкчије била би посредно повређена слобода одлучивања да се ступи или не ступи у брак. Али ако раскид веридбе потиче из кривице једне стране, то ће рећи ако се она понашала онако како није требало, и ако друга страна то докаже, онда француски судови не оклевају да криву страну осуде на накнаду штете. Страна која тражи накнаду штете мора, дакле, доказати или да она није дала оправдан повод другој страни да одустане од веридбе, или да је друга страна дала њој такав повод за одустанак.

Пошто је одговорност у случају раскида деликтне природе, право на накнаду имају не само вереници, него и трећа лица која су услед раскида претрпела штету.

Све ово било је предвиђено у нацрту Закона о браку од 3 априла 1946. Тамо је стајало: „Страна која неоправдано раскине веридбу дужна је накнадити другој страни и осталим лицима трошкове учињене поради брака. Исту обавезу има и страна која је дала другој страни оправдан повод за раскид веридбе.“ Али се приликом састављања дефинитивног нацрта сматрало да је то само примена општег начела о накнади проузроковане штете, те да није потребно да се то нарочито каже. На истом становишту стоји и Немачки грађански законик: „Ако један вереник одустане од веридбе, он је дужан накнадити другом веренику и његовом оцу и мајци, као и трећим лицима која су делала место родитеља, штету која је за њих настала отуда што су они у очекивању закључења брака чинили трошкове или преузели обвезе. Он дугује другом веренику такође и накнаду оне штете коју је овај претрпео тиме што је с обзиром на претстојећи брак предузео нарочите мере које се тичу његове имовине или његове радиности. — Штета се накнађава само уколико су трошкови, преузете обвезе и нарочите мере били у сразмери са приликама. — Нема места накнади штете ако постоји неки важан основ за раскид веридбе“ (чл. 1298). „Ако један вереник својом кривицом која претставља важан основ за раскид да повод другоме да одустане од веридбе, он дугује накнаду сходно § 1298, ст. 1 и 2“ (§ 1299). — Швајцарском грађанском законнику служиле су за модел у овом погледу одредбе Немачког грађанског законика, и он садржи скоро идентична правила (чл. 92).

6. — Међутим, Врховни суд Народне Републике Србије судио је у једном случају да отац има право да захтева од бившег вереника своје ћерке који је раскинуо веридбу, накнаду трошкова које је имао око веридбе, иако су нижи судови били утврдили да „до склапања брака није дошло кривицом туженика“ (Пресуда Врховног суда НР Србије Гз — 150/50 од 26 априла 1950, *Збирка одлука врховних судова*, I, 1952 бр. 114, стр. 229).

„Споразум о прошевини постигнут је јуна 1948, тј. после 6 априла 1941 када су престали важити ранији прописи о праву на накнаду трошкова просидбе од стране која је крива за незакључење брака. Од 6 априла 1941 у снази су само правила која су усвојена Основним законом о браку и како прописи овог закона не предвиђају просидбу (веридбу), нити таквом чину признају какву правну важност са одређеним правним последицама, односи странака у овом спору имају се процењивати по општим правилима и без везе са просидбом и питањем кривице због незакључења брака. Посебно везивање материјалне одговорности за кривицу незакључивања брака значило би још да се слобода одлучивања за ступање у брак ограничава и ставља под такав утицај да би то могло довести до за-

кључења брака без слободног пристанка, што би било противно чл. 17 Основног закона о браку. На бази општих правила пак, одговорност туженика би постојала, ако би се утврдило да је уговорио да ће накнадити трошкове просидбе за случај да не дође до склапања брака без обзира на кривицу за незакључење брака или за случај да се утврди да се туженик бесправно обогатио на штету тужиоца. А како тужилац и не тврди да постоји било једно било друго нема законског основа да се туженик обвезе на накнаду тужиоцевих трошкова око просидбе а то утолико пре, што је у недостатку противног споразума, претпоставка да свако сноси добровољно и из својих средстава трошкове и издатке око одржавања обичаја и породичних свечаности као што је просидба.“

После свега што смо видели, није потребно задржавати се на разним питањима покренутим у овом образложењу. Поновимо само да није тачно, као што смо видели и као што ћемо још видети, да наше право не познаје веридбу и да јој не признаје „какву правну важност са одређеним правним последицама.“ Оно што је нарочито у овој пресуди то је да се у њој подвлачи да ни по посебним прописима ни по општим правилима вереник који је раскинуо веридбу својом кривицом и тиме проузроковао штету другом веренику или његовим родитељима, не може одговарати за ту штету. Веридба би према томе пружала пример ретког случаја у коме се не одговара за штету проузроковану кривицом. А то би значило да јој се ипак у нашем праву признаје велика, макар и негативна важност! То би значило да на овоме терену не важи једно од највећих и најважнијих начела нашег права. Српски грађански законик престао је да важи као закон, али начело одговорности за проузроковану штету није престало да важи. Оно није ни сужено, него је напротив проширено, и данас се код нас одговара у неким случајевима за штету и без кривице. Закон штити свачију слободу, али заштита слободе престаје где њено вршење значи штету за другога. За одговорност за штету није потребан никакав претходни уговор, као што се у пресуди тврди. Кад би постојао такав уговор онда се не би радило о деликтној већ о уговорној одговорности. А ми смо видели да су такви уговори управо ништави у свима правима, почев од римског које је сматрало да је непоштено штети осигурати закључење брака таквим уговором! Таквим се уговорима управо ступава она слобода пристанка на закључење брака, којом се на другом месту у пресуди аргументише.

7. — Раскид веридбе може проузроковати другом веренику и моралну штету. Може ли он тражити и новчану накнаду за ту штету? Наши судови су до недавно сматрали да се уопште не може досудити некоме новчана накнада за моралну штету. Међутим, у последње време та крутост попушта. Ја сматрам да се за моралну штету може досудити новчана сума као репарација или, ако се хоће, као сатисфакција. Право пружа вишеструку заштиту на-

шој имовини. Она је заштићена и у грађанском и у кривичном праву. Кад неко другоме украде нешто, те повреди неко његово имовинско добро, он ће одговарати и кривично и грађански. Зашто би било другачије кад му повреди неко морално добро, напр. част, углед, или кад један вереник нанесе срамоту другоме напуштајући га? Зашто би наша материјална добра била више и боље заштићена од наших моралних добара? Пре би се рекло да треба да је обратно. — Али питање накнаде моралне штете исувише је озбиљно да би могло бити овде узгред претресено. Оно заслужује да се њиме засебно позабави. Потсетимо се да је Српски грађански законик предвиђао да у случају да се један вереник венча са другим лицем, други вереник „добиа потпуну накнаду за трошкове учињене и срамоту нанешену“ (§ 82). Ради потпуности обавештења садржаних у овом напису треба навести и чл. 93, ст. 1, Швајцарског грађанског законика: „Ако један вереник претрпи услед раскида веридбе без своје кривице неку тешку повреду у својим личним интересима, судија му може досудити извесну суму новца на име моралне накнаде, ако је друти вереник за то крив“.

8. — Најзад, треба овде додати да поред питања из области дејстава веридбе која смо досада видели, и која нису непосредно решена у нашем законодавству, закон признаје веридби једно значајно дејство у погледу позаконјења ванбрачног детета које су родили вереници. Наше право познаје само један општи начин позаконјења ванбрачне деце, а то је позаконјење које наступа аутоматски кад родитељи ванбрачног детета доцније закључе брак (Закон о односима родитеља и деце од 1 децембра 1947, чл. 23, ст. 1). То је опште правило и оно важи како у случају ако су родитељи ванбрачног детета били вереници кад је дете рођено, тако и у случају ако уопште нису тада имали намеру да закључе брак. Брак који они закључе после рођења детета даје детету положај законитог детета од самог рођења. Али ако су родитељи ванбрачног детета разиђу и не закључе брак, дете ће остати ванбрачно, без обзира на то да ли су његови родитељи били вереници у време његовог рођења или не.

Поред овог аутоматског позаконјења ванбрачног детета не постоји неки други начин позаконјења који би важио за свако ванбрачно дете. Међутим, за ванбрачну децу вереника у нашем закону је предвиђено да могу бити у неким случајевима позаконјена и одлуком суда, и то на захтев једног родитеља или самог детета. Ти случајеви су: 1) ако је један вереник умро те је тиме онемогућено закључење намераваног брака, и 2) ако је закључење брака између вереника спречено неком сметњом која је настала после зачећа детета (чл. 23, ст. 2). Овај изузетан начин позаконјења не важи за ванбрачну децу чији родитељи нису били верени. Закон каже: „Ако су родитељи детета рођеног ван брака имали намеру

да ступе у брак...”, — а то је управо дефиниција вереника, као што смо видели раније.

Ограничење изузетног начина позакоњења на ванбрачну децу вереника може се лако и објаснити и оправдати. По нашем праву ванбрачна деца су изједначена са брачном у погледу права и обвеза које постоје између родитеља и деце (чл. 3 Закона о односима родитеља и деце). Али ванбрачна деца немају исти положај који имају брачна деца према другим сродницима. То се нарочито огледа у отсуству обвезе издржавања између њих и тих сродника. Чл. 31, ст. 1, каже: „Родитељи су дужни да издржавају своју децу, а деца су дужна да издржавају своје родитеље“ — не правећи притом разлику између брачног и ванбрачног родства. Међутим, идући став истиче ту разлику и каже: „Обавеза издржавања постоји између осталих брачних сродника...”, тј. лица чије је родство засновано рођењем у браку. Постоји јака тежња да се направи и кроз закон спроведе иста разлика у погледу законског наслеђивања. При овим разликама разумљиво је да ванбрачно дете може ући у ред брачних сродника и једног и другог свог родитеља само накнадним закључењем брака између његових родитеља. Тим закључењем брака родитељи ванбрачног детета манифестују своју вољу да своје односе регулишу и доведу их на линију закона који пружа нарочиту заштиту браку и породици. Али је исто тако разумљиво, све док постоје наведене разлике у положају између брачне и ванбрачне деце, да је немогуће да се на захтев једног родитеља детета рођеног ван брака ово прогласи за брачно и уведе и у круг брачних сродника другог родитеља, мимо воље тог другог родитеља. Међутим, ствар стоји друкчије ако су родитељи детета били вереници, па је један умро после рођења детета и пре закључења брака међу њима. Они су имали намеру да закључе брак, па су у томе били спречени. О постојању те намере закон води рачуна и издиже веренике изнад конкубина и приближава их брачним друговима. За веренике закључење брака је само питање времена. Оно што је главно за брак, њихова заједничка намера, већ је ту. Разлика је само у отсуству заједничког живота вереника. Стари писци, из времена кад је брак био неформалан, називају веридбу *sponsalia de futuro* а брак *sponsalia de praesenti* и сматрају да се веридба претвара у брак самим фактом заједничког живота. Али данас је брак формалан. И због тога наш закон предвиђа изузетно позакоњење деце вереника одлуком суда на захтев једног родитеља или детета.

У неким законодавствима даје се у овом погледу веридби још веће дејство. Тако, у неким швајцарским кантонима деца вереника по самом закону изједначена су са брачном децом. У неким се вереницима признаје право узајамног интестатског наслеђивања, које негде иде до једне трећине заоставштине ако умрли вереник није оставио законите потомке.

Михаило Константиновић